

NOTES BREUS A *TEODOR LLORENTE*:
OBRA VALENCIANA COMPLETA.
ESTUDI I EDICIÓ CRÍTICA
A CURA DE RAFAEL ROCA RICART

Josep Ribera Ribera
Universitat de València

ROCA RICART, Rafael (ed.): *Teodor Llorente: Obra valenciana completa*; València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2013; «Clàssics Valencians», núm. 2; 816 pàg.; I.S.B.N. 978-84-482-5857-3.

Les tengo horror a los versos que salen sin dificultad, porque creo que la poesía, como toda composición literaria, debe ser bien pensada, madurada, limada y vuelta a corregir. Odio la facilidad de pluma.

T. Llorente.

La major part dels humans occidentals ens hem submergit en un ritme de vida trepidant. Vivim en un món en què tothom frisa per arribar el primer i en el qual les comeses humanes finalitzen gairebé abans de començar. El nostre és un món en què la vida de les persones es veu immersa en una voràgina de preteses necessitats revestides d'una importància banal i absurda; de necessitats que

realment no són sinó un miratge que enfonsa en racons pregons i quasi inaccessible l'essència autèntica de les coses. I per això, en un món desorientat com l'actual, és realment reconfortant i esperançador trobar una edició crítica realitzada amb la minuciositat, amb el rigor filològic i amb l'estima per la matèria literària com la que, sobre l'obra valenciana de Teodor Llorente i Olivares (1836-1911), acaba de veure la llum de la mà del professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València Rafael Roca Ricart.

Publicada per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en la col·lecció Clàssics Valencians —de presentació i de factura impecables— i impresa el dia dos de juliol del 2013 en commemoració del cent anys de la mort de Llorente, l'edició s'emmotlla, precisament, en els actes de celebració del centenari de la defunció del patriarca de la Renaixença valenciana, que es van dur a terme des del mes de novembre del 2011 fins a l'octubre del 2012.

Tot i ser la setena edició de l'obra poètica de Llorente, es tracta de la primera edició crítica. El fet d'editar-se sota les pautes procedimentals de la crítica textual és motiu més que suficient per a justificar aquesta nova edició; però, a més, el treball de Roca conté el major recull de textos llorentins editat fins a hores d'ara, ja que aplega cent cinquanta composicions líriques i divuit textos en prosa, la qual cosa suposa tota l'obra coneguda de l'intel·lectual valencià escrita en la nostra llengua. Respecte a la solent edició anterior —enllestida per Lluís Guarner i Francesc Pérez i Moragón el 1983—, aporta com a novetats quantitatives onze poesies inèdites o esparses que, per a la gran majoria dels estudiosos, romanien en els llimbs dels textos oblidats. La major part d'aquests poemes foren publicats en premsa, malgrat que n'hi ha algun que aparegué en revistes especialitzades i, fins i tot, dos que mai no havien vist la impremta i que Roca ha editat en base als manuscrits del mateix Llorente («A José Segarra y Joaquín Juliá» i «Plany amorós»). Així doncs, fent servir les paraules del curador, es tracta d'onze «troballes» que responen a instants concrets de la vida del poeta i a la seua visió personal del món que l'envoltava en el moment en què les va compondre.

La llista de les aportacions quantitatives que conté aquesta edició es veu ampliada en fer recompte del textos en prosa, atés que dels díhuit que incorpora, una dotzena són pràcticament desconeguts. Ens referim a cinc articles publicats en la revista barcelonina *La Il·lustració Llevantina*, l'any 1900, que analitzen les manifestacions culturals i literàries del moment; a quatre articles escrits entre els anys 1904 i 1906, inclosos en les pàgines de la revista *Il·lustració Catalana*, també de Barcelona, referits a la festivitat del Corpus i a la mort del poeta Antoni Palanca —adscrit al grup progressista de Llombart—; a un discurs de l'any 1909, en què s'exalça el dramaturg Josep Bernat i Baldoví en la celebració del centenari del seu naixement; a un altre discurs que forma part de l'homenatge que Lo Rat Penat organitzà al poeta Josep Bodria l'any 1911 —probablement l'últim escrit en prosa valenciana de Llorente—, i, sobretot, al pròleg al *Llibre d'or dels Jochs Florals*, text d'autoria desconeguda fins que Rafael Roca ha demostrat que va ser compost per la ploma del patriarca de la Renaixença valenciana.

Remarcàvem abans que aquesta és una edició crítica, i en aquest sentit cal parlar esment en dos aspectes fonamentals. En primer lloc, el curador opta per uns criteris d'edició que responen a la voluntat de mantenir la màxima fidelitat als textos de Llorente. Així, respecta les grafies originals i només intervé en el text en els casos en què cal fer les regularitzacions habituals (puntuació, accentuació, aglutinacions, etc.). D'aquesta manera, l'edició crítica de Roca conté tots els elements necessaris per a convertir-se en la base de futures edicions divulgatives i en un material d'anàlisi excel·lent per als estudiosos de la llengua de l'època. En segon lloc, fa servir com a text base —pel que fa a l'obra lírica— la segona edició del *Nou llibret de versos*, darrer i més complet recull de poemes publicat pel mateix Llorente l'any 1909. Aquest criteri ens sembla del tot escaient, ja que de l'estudi de les successives edicions que va fer el poeta, s'observa clarament que reescribia sistemàticament les composicions; per tant, el curador ha tractat de reflectir l'última voluntat de l'autor. Nogensmenys, l'*Obra valenciana completa* conté un acurat i complet aparat crític de variants,

en el qual Rafael Roca ha contrastat totes les edicions realitzades en vida de Llorente. L'exhaustiva anàlisi hemerogràfica que ha possibilitat aquesta part de l'edició aporta, fonamentalment, tres novetats que poden ser la base de nombrosos i interessants estudis. En primer lloc identifica la major part de les primeres edicions de totes les poesies valencianes de Llorente —desconegudes fins a l'aparició d'aquest volum—; en segon lloc fa un inventari de les editorials amb què el poeta col·laborava o mantenia qualsevol tipus de contacte, i, finalment, permet esbrinar la gènesi de les modificacions introduïdes per l'autor en cadascuna de les composicions líriques. Fruit d'aquest intens treball d'investigació, el professor Roca aporta dades com la datació i el lloc de publicació d'un gran nombre de poesies de Llorente i, fins i tot, en moltes ocasions arriba a esclarir-ne la data de redacció, que en alguns casos no es coneixia i en altres, com en el cas de «Als felibres de Provença» i de la «Cançó dels excursionistes del Rat Penat», era errònia.

Tampoc no passa despercebut l'estudi introductori que encapçala l'edició i que denota el gran cabal de coneixement que, sobre la figura de Teodor Llorente i sobre la Renaixença, ha acumulat el professor Roca al llarg d'anys de dilatats estudis. D'una banda conté una vasta i circumstanciada anàlisi de totes les edicions realitzades de l'obra llorentina des de l'any 1885 fins al 1983. D'una altra banda, ens permet adonar-nos —deslliurant-nos dels prejudicis consuetudinaris— que Llorente tenia una visió unitària «de la llengua compartida amb catalans i balears», per a la qual demanava la creació d'una institució lingüística «que estudeie y resolga lo que deu ser nostre idioma literari, aclarint els nombrosos ductes que detenen y confonen als que avui l'escriuen». En aquest estudi s'aprecia, doncs, la clara voluntat del poeta d'aconseguir un model lingüístic normatiu que permetés expurgar la llengua dels barbarismes i dels castellanismes que, «amb l'excusa de fer-se entendre», sovint empraven els escriptors més populistes. Es fan així paleses, per tant, les conviccions i els ideals lingüístics d'un representant capdavanter de la burgesia valenciana del XIX que, lluny de

consolidar-se i d'esdevenir tradicionals, han sigut traïts –de manera sistemàtica i sense cap argumentació científica– per la major part dels hereus de la classe social a què pertanyia el patriarca de la Renaixença valenciana.

És d'agrair també –i totalment encertada al nostre parer–, la decisió d'avantposar, tant a les poesies com als textos en prosa, un davantal que aporta nombrosa informació sobre aspectes diversos, com ara les successives edicions realitzades per Llorente. Aquesta introducció inicial ens permet accedir a una ràpida contextualització de cada composició lírica i de cada escrit en prosa, que ens serveix per entendre millor l'obra llorentina i les particularitats del període de la nostra història en què fou creada.

Altrament, sense cap ànim de blasmar la interessant ordenació temàtica establerta per Lluís Guarner en l'edició de l'any 1983 –«Líriques», «Records i contarelles», «Endreces i homenatges», «Commemoracions patriòtiques», «Floralesques», «Poesia popular» i «Jovenívoles i olvidades»–, cal remarcar que Rafael Roca recupera l'ordenació cronològica original que trià Llorente en les edicions que sobre l'obra pròpia dirigí ell mateix (*Llibret de versos* de 1885, *Nou llibret de versos* de 1902 i *Nou llibret de versos* de 1909). Aquest tipus d'ordenació –que és el mateix que el fill de Llorente, Teodor Llorente i Falcó, va emprar en l'edició dels *Llibrets de versos* del 1914 i de les *Poesies valencianes* del 1936– troba justificació en el fet de ser més fidel a la voluntat de l'autor i, a més, tal com manté el mateix curador, «permet copsar millor quina fou l'evolució lingüística, literària i ideològica que experimentà Llorente».

Són també importants i dignes d'esment les esmenes a diverses errades que contenen les dues edicions anteriors de composicions líriques llorentines (1936 i 1983). Així, Roca ens fa veure que els poemes «Versos per a un àlbum» i «A la senyoreta donya Pepeta Anglaseu» són gairebé idèntics, atés que només hi canvia el títol i el primer vers, de manera que es tracta d'una duplicació; també demostra que la composició «Goigs a Nostra Senyora dels Desemparats», atribuïda a Llorente per la revista *Mater Desertorum* (1973), no és obra seua, sinó

d'un escriptor del segle XVI; a més, afegeix una estrofa al text «Lo sant Graal», que en les edicions anteriors havia sigut mutilada, i, finalment, recupera l'última estrofa de «A Escalante», la qual va ser suprimida per Llorente en les edicions del *Nou llibret de versos* dels anys 1902 i 1909.

En definitiva, estem davant d'una edició crítica realitzada amb la minuciositat i amb el rigor filològic que demana una obra com la de Teodor Llorente. Hem vist que el treball de Rafael Roca aporta una infinitat de novetats i d'avantatges –tant de caire quantitatiu com qualitatiu–, que el fan mereixedor d'erigir-se en l'obra canònica de referència per als investigadors i estudiosos que vulguen apropar-se a la Renaixença valenciana i aprofundir en la producció literària i en les idees del patriarca d'aquest període de la història de la nostra llengua i de la nostra literatura. Podem dir, doncs, que l'autor de l'edició llorentina que ens ocupa combrega amb la citació que encapçala aquesta ressenya, la qual, com no podria ser d'una altra manera, és obra de l'autor dels textos que edita: Teodor Llorente. Així, des de la primera lletra majúscula fins al punt i final, defugint *la ploma fàcil*, el professor Roca demostra que tot està pensat, madurat, llimat i polit per a donar vida a una edició en què, fent servir les paraules d'un altre poeta il·lustre, «res no és mesquí».

